

Česká republika a Německo: Jak se vnímají?

Vladimír Handl

Úvod

Vztahy SRN vůči východním sousedům a specificky vůči České republice přitahovaly dosud pozornost odborné veřejnosti spíše omezeně. Pokud ano, pak se většina studií zabývala otázkami vyrovnání s tíživou minulostí (např. Seibt, 1995; Götze, 1995). Pokusy posoudit celou širokou škálu vzájemné interakce, včetně probíhající integrace východních sousedů do NATO a EU, patřily mezi výjimky (Thies, 1994; Katzenstein, 1997; Handl–Hon–Pick, 1999; Kotsch, 2000). Od konce devadesátých let naopak převládá snaha propojovat proces historického porozumění s obecnými otázkami vztahů na bilaterální a multilaterální úrovni (Philips, 2000; Justus, 2001; Tewes, 2002; Kotsch, 2000; Zaborowski, 2004; Handl, 2002; Pauer, 2001; Houžvička, 2005; Hofhansel, 2005). Řada prací se přitom přímo či nepřímo vyjadřovala k tomu, zda Německo hraje – nebo chce hrát – ve střední Evropě hegemonní roli. Teze o německé hegemonii přitom v odborném diskurzu nenachází velkou oporu (např. Sperling, 2001; Baun, 2005; Hofhansel, 2005; Cordell–Wolff, 2007), popř. se zdůrazňuje integrovaný charakter takové novodobé hegemonie (Crawford, 2007).

Tato práce si za cíl klade jednak přispět na příkladu vztahů s Německem ke snaze rozpracovat metodu definice zájmů ČR v zahraničněpolitické oblasti. Jednak analyzuje dynamiku vývoje vztahů na příkladu let 1996/1997 a 2007 a ukazuje na souvislost s měnícím se vnímáním a prezentací partnera.

Nemůže se proto spokojit s konstatováním skutečnosti – samé o sobě historicky bezprecedentní – že zájmy ČR jsou na obecné politické úrovni kompatibilní se zájmy SRN a dalších sousedů. Tato zájmová kongruence byla

v souladu s transformační agendou české zahraniční politiky (1989/1992–2004), již charakterizovalo motto „návratu do (transatlantické – pozn. V. H.) Evropy“ a která si udržela v celém transformačním období širokou podporu. Členství v NATO a EU – jádro zahraničněpolitické strategie – podstatně relativizovalo význam dvou dalších prvků, které tradičně rozvoj česko-německých vztahů ovlivňovaly: asymetrii mocenských potenciálů obou zemí a zátěž minulosti. Řešilo rovněž složitou geopolitickou rovnici: zajištění bezpečnosti, demokracie a prosperity malé státu, situovaného mezi dvě evropské velmoci – Německo a Rusko.

Obecné směřování („návrat do Evropy“) ovšem neřešilo definici zájmů na nižší úrovni. Zejména po vstupu do EU se plně projevil, jak hluboce byla česká politika diferencovaná, především pokud jde o přístup k tzv. finalitě EU a k americké politice zejména za vlády G. W. Bushe. I proto představují definice národních zájmů a dynamika vývoje vzájemných vztahů zajímavý analytický problém.

Tento projekt vychází z konstruktivistického pojetí zahraniční politiky. Soustředí se na vztah *agency-structure* ve smyslu ovlivňování politického výsledku sociální aktivitou politické elity. Při způsobu zkoumání národního zájmu v procesu přibližování k a distance od SRN tato studie používá metodologie hermeneutické analýzy. Snaží se poukázat na hlavní trendy vývoje česko-německých vztahů a zkoumat, nakolik jsou tyto vztahy ovlivňovány „řečovým aktem“ politiků, tedy zprostředkováním obrazu a očekávání, pokud jde o partnera.

Hlavním analytickým konceptem je koncept národního zájmu (Kratochvíl, 1. kapitola). Uplatňuje proto kritéria relevance, evropské přijatelnosti a konsenzu. Ukazuje, zda a jak se formuloval národní zájem ve vztahu k západnímu sousedovi ve srovnání jednoho desetiletí – let 1996/1997 a 2007. Zachycuje posun ve vývoji česko-německých vztahů prostřednictvím *metody hermeneutické analýzy*, která umožňuje srovnat použití jazykových prostředků ve sledovaných obdobích. Pro interpretaci získaných dat a operacionalizaci koncepce národního zájmu ve vztahu k SRN používá *koncepce kompatibility a asymetrického dyadického vztahu*.

Koncepce kompatibility poukazuje na to, že kvalita vzájemného vztahu souvisí s blízkostí/slučitelností hodnocení a přístupů k hlavním zahraničněpolitickým tématům. Jako pomocné kritérium kompatibility používá studie pohled na motivaci SRN: ukazuje se, že ti aktéři, kteří vnímají SRN jako

potenciálně hegemonní, vidí rovněž slučitelnost podstatné části postojů jako omezenou. Naopak ti, kdo vnímají SRN jako normálního aktéra, zaujímají většinou pozice, jež umožňují alespoň funkční kompromis s pozicemi německé politiky.

Koncepce symetrie/asymetrie dyadického vztahu převádí výslednou míru blízkosti/odlišnosti do politicky relevantní roviny: poukazuje na to, že podobný (symetrický) vztah k nadřazenému mezinárodnímu systému (a jeho hegemónovi) vzájemný vztah stabilizuje – a naopak.

Studie postupuje tak, že poukazuje na hlavní trendy vývoje česko-německých vztahů a vyslovuje se k otázce formování národního zájmu ČR vůči SRN (první část). Druhá část prezentuje použité koncepty a metodologii a shrnuje hlavní trendy vývoje vztahů se SRN od roku 1990 v bilaterální a v multilaterální rovině. Ve své třetí části studie zkoumá exekutivní diskurz v obou zemích z hlediska kompatibility a konsenzu a sleduje, nakolik jsou vzájemné vztahy ovlivňovány „řečovým aktem“ politiků, v našem případě zprostředkováním obrazu partnera. Závěr shrnuje poznatky, jednak pokud jde o dynamiku česko-německých vztahů, jednak diskurz a význam konsenzu pro formování národního zájmu a následně pro provádění konzistentní, efektivní politiky vůči německému partneru.

Koncepce národního zájmu

Relevance

Operacionalizace kritéria relevance je naplněna prostřednictvím analýzy programových dokumentů české politiky. V programech všech vlád v období let 1990–2004 zaujímaly vztahy vůči SRN prominentní místo, zejména ve vztahu k minulosti (viz např. Vláda ČSSR, 1989, Vláda ČSR, 1996). Vstupem do EU odkazy na minulost v programech českých vlád končí: paradoxně tím ovšem Německo prakticky mizí z vládních programů, je subsumováno pod EU a sousedské vztahy (Vláda ČSR, 2007a). Druhým zdrojem relevance jsou programy politických stran, v nichž hrálo Německo zvláštní roli zejména před vstupem do EU. V současných programech je Německo pojímáno spíše jako normální partner-soused, v jednotlivých případech se politické strany odkazují na konkrétní německé politické a administrativní modely (viz např.

ODS, 2006). V současné době jedině KSČM svou identitu nadále staví na obraně „výsledků druhé světové války“ a odporu vůči nárokům ze strany sudetoněmeckých kruhů (*S lidmi pro lidi*; KSČM 2006). Nový fenomén na české scéně představuje politika individualizovaná, spojená s jednotlivými osobnostmi, jež nemají zázemí v politických stranách a hledají i proto podporu veřejnosti. Vedle bývalých europoslanců Vladimíra Železného a Jany Bobošíkové se tak vrátil k „obraně dekretů prezidenta Beneše“ v rámci odporu proti *Lisabonské smlouvě* EU i prezident Václav Klaus.

Kritérium evropské přijatelnosti

Kritérium evropské přijatelnosti je operacionalizováno srovnáním s charakterem a výkyvy vztahů SRN se „starými“ zeměmi EU. Defenzivní konsenzus české politiky ve vztahu k SRN vznikl k polovině devadesátých let a byl doprovázen nejednotou, zejména pokud jde o vstřední gesta vůči sudetským Němcům, hodnocení evropské integrace EU a vztahy vůči USA/NATO. Podobné výkyvy neznamenaají ale zásadní anomálii ve vztazích mezi SRN a jejími sousedy. Nizozemsko-německé vztahy mají často charakter „sňatku z rozumu“ mezi partnery, kteří jsou navzájem stále silněji propojeni, zároveň ale mají vůči sobě výhrady, pramenící do značné míry z historické zkušenosti německé okupace za druhé světové války (Traa, 1999). Vztah Nizozemců k Němcům je spíše ambivalentní než prostě negativní; spojuje historická traumata s ekonomickou a geostrategickou blízkostí (Verheyen, 1993). Intenzivní jsou rovněž vztahy německo-belgické; jejich specifikou je ale zároveň snaha belgické strany o jistou lhostejnost a odstup od podstatně většího partnera (Fritzmurice, 1993). Podobný přístup se projevuje v politice polské; mimo evropsky přijatelný rámec se ocitli až bratři Kaczyńští svou snahou o rekriminaci Německa za druhou světovou válku. Podobně se blízko „ofsajdu“ evropského politického pole ocitl prezident Klaus, když ratifikaci *Lisabonské smlouvy* podmínil garancí o platnosti dekretů prezidenta Beneše.

Kritérium konsenzu

Kritérium konsenzu je operacionalizováno prostřednictvím analýzy postojů hlavní politických stran a myšlenkových proudů. Česká politika nebyla, na rozdíl od politiky německé, v pohledu na souseda jednotná, podobně jako

se pouze částečně shodla na vztahu k NATO a EU. Atlantický proud české politiky (zastoupený především v ODS), blízký realistické škole myšlení, usiloval o aktivní spolupráci se SRN, preferoval ale vztahy s anglosaskými zeměmi.¹ Naopak evropeistický proud (zastoupený především nalevo od politického středu) se orientoval prioritně na EU a snažil se vyvažovat či oslabit dominanci USA; intenzivní vztah s „evropským Německem“ byl považován za důležité východisko. Zastánci internacionalismu (zejména strany politického středu a část ČSSD) koncepčně spojovali orientaci na NATO i EU jako vzájemně komplementární. SRN vnímali jako převážně post-nacionálního aktéra, který důsledně spojuje evropskou a atlantickou dimenzi politiky. Poslední proud – autonomisté – na SRN pohlíželi převážně s obavou a odmítali jak NATO, tak EU.

Ve vztahu k minulosti se postupně vytvořil jasně vymezený konsenzus. Dokazují to jednak programy jednotlivých vlád, jednak schválení česko-německé deklarace 1997 všemi „systémotvornými“ politickými stranami.² Usnesení Poslanecké sněmovny o platnosti dekretů prezidenta Beneše pak podpořila i KSČM; komunisté se tak přihlásili i k pozitivní roli česko-německé deklarace.³ Přijetím do EU se ovšem „předvstupní konsenzus“ vyčerpal, odpadl jeho disciplinující efekt. Absence českého konsenzu a tedy i jasně definovaných národních zájmů ve strategických otázkách integrace a bezpečnosti má dopad na dynamiku politických vztahů se SRN.

Metodologie a metoda

Projekt vychází z liberálně konstruktivistického předpokladu, že každá sociální realita (a tedy i zahraniční politika) je sociálně konstruovaná. Pro analýzu česko-německých vztahů přitom používá koncepci dyád – tedy bilaterálního vztahu sousedů. Politika vůči dyadickému partnerovi je z hlediska zvolené metateorie výsledkem volního rozhodnutí. Je dána mj. obrazem tohoto partnera a také pojetím vlastních ideových a politických preferencí a zájmů, které si vytvořila politická elita dané země. Obojí se projevuje v diskurzu politických elit. Jsou to hlavní aktéři, kteří určují a realizují zahraniční politiku, tedy v našem případě představitelé exekutivy – vláda a prezident (Druláková–Drulák, 2007; Kořan, 2007: 11–12). Z možných úrovní analýzy (*individual, state, system*) se tak analýza omezuje na úroveň individuální (Breuning,

2007: 11–12.). Představitelé opozice a veřejnost politiku ovlivňují mj. tím, že spoluformují společenský kontext politiky. Tento vliv, pokud je účinný, se odráží v názorech a chování politiků; analýza jejich diskurzu proto představuje obhajitelné zúžení. Vychází přitom z předpokladu, že čím více jsou jednotlivé faktory („materiální“ skutečnosti, ale rovněž historická zkušenost, ideologické/politické preference atd.) v diskurzu tematizovány, tím větší význam mají pro utváření politiky vůči danému partnerovi (Nadoll, 2000: 7).

Z epistemologického hlediska si projekt jako metodu zvolil kvalitativní obsahovou hermeneutickou analýzu, jak ji rozpracoval Reiner Baumann (Baumann, 2006: 90–96; Baumann, 2002: 7–9). Vychází z faktu, že značná část zahraniční politiky se realizuje prostřednictvím řečových aktů, a je tedy součástí diskurzu. Diskurz ovlivňuje obecnou představu o tom, co je v politice možné a žádoucí. Jeho analýza sice nemá schopnost vysvětlovat zahraničněpolitické chování jako závislou proměnnou, protože je jeho součástí. Cílem takové analýzy tedy nemůže být ani snaha zjistit „skutečné důvody“ politiky, odhalit její „pravou motivaci“. Nikoli motivace mluvčího, ale vliv jeho řečového aktu na politiku je předmětem analýzy (Baumann, 2006: 98). V našem konkrétním případě by analýza měla vyjevit, jak o sobě aktéři v daném časovém úseku navzájem uvažovali a zda bylo toto uvažování v zásadě shodné, případně v čem se odlišovalo.

Kvalitativní obsahová hermeneutická analýza je situována mezi kvantitativní obsahovou analýzu a metody idiograficko-hermeneutické. Nepoužívá tedy kódování textu za účelem vytváření numerické matrice četnosti používání slov a výrazů, jejich umístění v textu atd. Kvalitativní obsahová hermeneutická analýza se zaměřuje na obsah řečových aktů. Hledá přitom nikoli smysl jednotlivých aktů, ale společné prvky a jejich změny v předem definovaném souboru dokumentů a v časovém úseku. Texty jsou kódovány podle analytického rámce, který sleduje nikoli syntax, ale sémantické a pragmatické textové prvky, jež mají jistý přesně definovatelný význam. V našem případě se při analýze textu snažíme určit četnost výrazů/vyjádření, jež přímo určují nebo nepřímou naznačují, jak jeden partner hodnotí partnera druhého a jakou (jestli vůbec) motivaci oba partneři připisují německé politice (analytický rámec viz *Příloha*). Takové hodnocení se nemůže vyhnout subjektivnímu pohledu, proto zahrnujeme středně velké soubory dokumentů, které posilují objektivní výpověď hodnocení.

Pro analýzu jsou využity oficiální projevy a dokumenty exekutivy obou zemí. Aby srovnání vzájemných percepce nebylo pouze statickou momentkou, orientuje se studie na dvě období: léta 1996–1997 a na rok 2007.

Pro zjištění míry společenského konsenzu je analýza těchto dokumentů doplněna analýzou reprezentativních vystoupení hlavních představitelů všech politických stran, zastoupených v PSP ČR a ve Spolkovém sněmu. Pro léta 1996–1997 jde o parlamentní debatu o česko-německé deklaraci (18. 2. 1997 v českém parlamentu a 30. 1. 1997 v německém Spolkovém sněmu).

Druhé kontrolní období (rok 2007) představuje pro analýzu daleko větší problém. Česká republika a Německo přestaly být důležitým tématem politických vyjádření politických aktérů na obou stranách. V roce 2007 neproběhly v německém a českém parlamentu debaty, které by se zabývaly vztahy s druhou stranou. Analýza se proto soustředí na příklad řečových aktů, jež druhou stranu alespoň zmiňují (a to někdy i nepřímo). Z daného kontextu pak usuzuje, jaký pohled ten který aktér vůči druhé straně zastupoval. Získaný soubor dat umožňuje posoudit rovněž otázku konsenzu exekutivní elity v každé zemi a shodu/rozchod mezi exekutivní elitou a opozicí.

Při posuzování role Německa se analýza textů soustředí na dva soubory otázek, týkající se vnímání druhého partnera. Protože postavení obou zemí nebylo zejména v počátku devadesátých let srovnatelné, jsou i otázky kladené při analýze dokumentů poněkud asymetrické.

1) V českém diskurzu o Německu zpočátku převládala pozitivní percepce SRN jako blízkého a kompatibilního partnera. Postupně ale do obrazu Německa pronikaly nejprve obavy spojené s otázkami minulosti a později – u politiků atlantického proudu – i otázky spojené s nekompatibilitou představ o uspořádání EU a vztahu k USA. Česká politika se pohybovala mezi negativním vymezením vůči SRN jako *hegemonu* a pozitivním pohledem na Německo jako *primus inter pares* v rámci EU/NATO.

Německý politický diskurz se nezabýval rolí ČR, vyjadřoval ale pohled na ni jako aktéra mezinárodních vztahů. Protože Česká republika na počátku devadesátých let teprve vstupovala do mezinárodních vztahů, byla vnímána zpočátku především jako objekt politiky a navíc jako nekompatibilní aktér, ba dokonce často jako zdroj ohrožení. Teprve postupně začala převládat pozitivní optika, která se soustředila na subjektivitu ČR a vnímala ji spíše jako kompatibilního partnera.

2) Druhá sada otázek se ptá na charakter německé motivace – od morálních principů až po hegemonní ambici. Protože projekt řeší primárně otázku kompatibility představ vedoucích elit obou zemí, vyhodnotí nikoli, jaká je motivace české strany, ale jakou motivaci česká a německá elita přičítají SRN.

Operacionalizace

Kvalitativní obsahová hermeneutická analýza umožňuje vyhodnotit způsob vnímání partnera v dyadickém vztahu. Abychom dostali odpověď na otázku o vlivu tohoto vnímání na vývoj vztahů jako takových, musíme výsledky hermeneutické analýzy interpretovat s pomocí výše uvedených koncepcí národního zájmu, kompatibility a dyadického vztahu.

Použití koncepce národního zájmu

Uplatnění koncepce národního zájmu je představeno výše a vyplývá z něj, že se projekt zaměřuje zejména na kritérium konsenzu. Data získaná prostřednictvím hermeneutické analýzy umožňují ukázat změny ve formování konsenzu exekutivní elity v obou sledovaných obdobích.

Hermeneutická analýza do jisté míry zodpovídá i otázku „evropské přijatelnosti“ české politiky: prvním předpokladem kompatibility české a německé politiky je samozřejmě to, že tato politika není na evropském politickém poli (řečeno sportovním termínem) „v ofsajdu“.

Kompatibilní partner (being „in the same boat“)

Kompatibilita české a německé politiky v pojetí tohoto projektu tedy předpokládá „evropskou přijatelnost“; jde ale podstatně dále. Nemá vyjadřovat ani pouhý výsledek adaptace národně-státního aktéra na vnější prostředí (Rosenau, 1967: 983–988). Vychází v nejobecnější rovině z „ideologické a politické kompatibility“, která byla předpokladem pro přijetí nových členských zemí do NATO (Arnold–Griér, 1998: 75). Projekt bere ale také v úvahu tendence zkoumané již v šedesátých letech minulého století: při analýze za-

hraniční politiky je stále složitější oddělit domácí a mezinárodní vazby, „national-international linkages“ (Rosenau, 1969). Jejich vzájemné propojení ovlivňuje jak zahraniční, tak vnitřní politiku. To je nejlépe viditelné v rámci procesu evropské integrace, jenž přehradu mezi domácím a mezinárodním rozměrem politiky oslabuje nejvíce. Pojem kompatibility přitom reaguje na závěry analýz, jež ukazují, že proces sblížování jednotlivých zemí i v rámci EU nezávisí tolik na formálně-institucionálních podmínkách, jako spíše na pojetí zájmů, očekávání a způsobu politiky v daných zemích (Gabriel, 1992: 18). Jde tedy především o otázku vzájemné slučitelnosti a blízkosti politických preferencí a modelů, kterými se řídí jednotlivé státy, a to zejména v klíčových politických oblastech.

Koncepce kompatibility tak předpokládá slučitelnost a kongruenci na úrovni *polity, politics* i *policy*. Zahrnuje přitom – řečeno jazykem koncepce dyadického vztahu – symetrii vztahu státu vůči nadřazenému mezinárodnímu systému a jeho vůdčí mocnosti (NATO, EU, USA), tzv. *state-to-system ties*. Odlišné představy o dalším vývoji EU a její politice např. v oblasti hospodářské a sociální jsou jedním z hlavních faktorů odcizení v německo-francouzských vztazích.⁴ Jiný příklad nabízí vztah německo-nizozemský: V devadesátých letech minulého století nizozemský hospodářsko-sociální model (*Delta model*) představoval stále více alternativu tradičnímu *Modell Deutschland* v oblasti sociálního-tržního hospodářství (Delsen–de Jong, 1998: 6). Obě země ale spojovala blízkost přístupů k budování EMU na bázi hospodářské stability: „Velký význam Evropy pro obě země znamená, že jsou znovu na jedné palubě (*in the same boat*; kurzíva – V. H.): v EMU musí být garantován standard stability“ (Tamtéž: 33).

Symetrie/asymetrie dyadického vztahu

Za analyticky zvláště významný prvek je považována asymetrie – jako „politicky relevantní dyády“ se označují ty dvojice zemí, které spolu přímo sousedí, nebo dvojice, z nichž jeden stát patří mezi velké mocnosti (Lemke–Reed, 2001: 127–128.). Česko-německé sousedství patří do obou kategorií.

Významným prvkem dyadických vztahů je jejich mnohovrstevná *asymetrie*. Ta se samozřejmě týká nejen materiálních prvků (*hard power*), ale

i *soft power* (tedy zejména schopnosti ovlivňovat chování ostatních aktérů mezinárodních vztahů prostřednictvím vlastní přitažlivosti a přesvědčivosti). Asymetrickým dyádám se věnuje Petr Katzenstein ve své práci o vztazích Rakouska a SRN jako *disjoined partners*. V návaznosti na tuto práci byla formulována koncepce *unequal partners*: Zdůrazňuje, že hlavním projevem dyadické asymetrie je nerovnost jednak co do míry, v jaké jsou oba partneři schopni ovlivňovat své vzájemné vztahy, a jednak v tom, nakolik slabší partner soustředí svou zahraniční politiku a mezinárodní aktivity na partnera superiorního (Riekhoff, 1993: 8).

Problém asymetrického dyadického vztahu přitom existuje nejen na straně silnějšího partnera, který může mít tendenci slabšího souseda buď výrazně ovlivňovat, nebo naopak přehlížet. Rovněž slabší partneři mohou vztah zatěžovat. Bývají zasaženi „jistým typem neurózy, díky níž sami sebe vnímají jako přehlížené. Jsou to proto často právě tito partneři, kteří mají tendenci ukazovat spíše na problematické aspekty, místo aby se soustředili na zjevné výhody vztahu, jako např. volný přístup k mnohem většímu trhu, k inovativním myšlenkám a trendům, posílení bezpečnosti země“ (Tamtéž: 5).

Dyadiční partneři se nacházejí v bilaterální interakci ve všech sférách politického, ekonomického a do značné míry i společenského života. Tento projekt se soustředí na dva analytické přístupy k dyadickému vztahu. Jednak vychází z předpokladu, že zájmová blízkost a vysoká intenzita intra-dyadických, tedy mezistátních vztahů mezi sousedy (tzv. *state-to-state-ties*) snižuje nebezpečí konfliktu a zajišťuje značnou stabilitu a odolnost vůči výkyvům a krizím (Sweeney, 2003: 728–750; Hegre, 2004: 403–420). Jednak zdůrazňuje význam multilateralizace: Demokratické dyády mají tendenci vstupovat do multilaterálních spojeneckých svazků, které garantují jak vnější bezpečnost, tak status jejich vzájemných hranic, a tím jejich vztahy významně stabilizují (Gibler–Wolford, 2006: 129–153).

Multilaterální úroveň ale hlavně doplňuje bilaterální mezistátní vztahy vazbami směrem k nadřazenému multilaterálnímu hospodářskému či bezpečnostnímu systému a jeho vůdčí mocnosti. Důležitá je přitom symetrie těchto vazeb, kdy jsou oba partneři nejen součástí systému, ale sdílejí i blízkost k jeho vedoucímu. Interakce intenzivních mezistátních vztahů a symetrických vztahů vůči nadřazenému systému zvyšuje stabilitu vzájemného vztahu a snižuje nebezpečí vzájemného konfliktu (Benson, 2004: 659–676).

Analýza diskurzu dyadického vztahu

V letech 1990–2004 se prioritou česko-německých vztahů stala jak normalizace (materiální/institucionální a historická) bilaterálních mezistátních vztahů a jejich a intenzifikace, tak snaha o odstranění asymetrie v postavení obou zemí v mezinárodním systému a tedy především snaha o přijetí ČR do EU/NATO.

Na bilaterální úrovni byla nejsložitější beze sporu otázka historického narovnání. Protagonisté historicko-restaurativní linie v SRN (části Sudetoněmeckého krajanského sdružení, CSU i CDU) zaujali negativistickou pozici a odmítli smlouvu roku 1992, deklaraci roku 1997 i přijetí České republiky do EU. Na obou stranách nicméně převažoval konstruktivní přístup, který v česko-německé deklaraci 1997, v jednostranných prohlášeních a zejména podporou českého vstupu do EU uzavřel právně-politické otázky minulosti a přesunul téma do morální a diskurzivní roviny (viz na německé straně vznik Centra proti vyhánění, na české realizace tzv. Paroubkova gesta). Nárokování dalších garancí proti případným žalobám sudetských Němců se tím dostalo mimo spektrum národních zájmů, i když si tato otázka zachovala mobilizující sílu a instrumentalizoval ji sám prezident.

Na multilaterální úrovni přijetí ČR do NATO/EU zajistilo základní symetrii v mezinárodním postavení ČR a SRN. „Objektivní“ faktory dyadického vztahu (oslabení dominantního postavení SRN, *upgrading* postavení ČR díky přijetí do NATO/EU, její hospodářský růst a diverzifikace hospodářských a politických vazeb) tak naznačovaly možnost posilování vyrovnanějšího partnerského vztahu. Začal se nicméně výrazněji projevoval nový druh asymetrie ve vztahu k nadřazenému systému – rozdíl v přístupech exekutivy obou zemí k budoucímu uspořádání EU a vůči hegemonu NATO – Spojeným státním.

Naše hypotéza je, že existence českého konsenzu ohledně řešení historických otázek vytvořila základ pro normalizaci se SRN na úrovni mezistátních vztahů. Naopak jeho oslabení vůči nadřazenému mezinárodnímu systému a jeho vedoucí mocnosti omezuje rozvoj vzájemných vztahů a je jedním z důležitých důvodů jejich výkyvů.

Diskurz let 1996–1997: význam historické normalizace

Vyhodnocení českého diskurzu

Celkem diskurzivní analýza zahrnuje 38 dokumentů let 1996–1997, publikovaných v měsíčníku *Zahraniční politika České republiky. Dokumenty* (MZV ČR), které zkoumala podle dotazníku (viz *Příloha*) s ohledem na míru kompatibility Německa jako aktéra (např. potřeba najít vyrovnání s minulostí byla hodnoceno jako snaha řešit existující nekompatibilitu), motivaci SRN pro rozvoj vztahů s ČR a vnímání role SRN mezi polohami *primus inter pares* a hegemon.

Z hlediska definice národního zájmu analýza ukazuje míru jednoty české politické scény a exekutivní elity zvláště. V celkovém průměru se čeští aktéři vyslovovali o *SRN jako kompatibilním partnerovi* na škále mezi 0–1 (1 = plně kompatibilní) v dvouletém průměru 0,405. Postupně *mizí historické téma*, v projevech dominují témata bezpečnostní a integrační a objevuje se *prvek nekompatibility nového druhu*: nekompatibilita politických koncepcí. Ve sledovaném období se tato tendence projevovala výhradně v řečových aktech premiéra Klause. Pokud jde o vnímání *motivace německé politiky*, nehrála v řečových aktech české politické elity významnější roli, nejčastější byl nepřímý odkaz na německou motivaci vnitropolitickou.

Kritérium konsenzu a evropské přijatelnosti v koncepci národního zájmu

Pro definici národního zájmu je podstatné srovnání vládního diskurzu s diskurzem parlamentním. V roce 1997 byla nejlepší příležitost pro takové srovnání v průběhu debaty o česko-německé deklaraci v únoru 1997.⁵ Celkový průměr *vyjádření představitelů všech parlamentních stran, pokud jde o kompatibilitu, dosáhl úrovně 0,322 a ukazuje na značnou polarizaci*. Vyjádření představitelů vládních stran přitom naznačovala kompatibilitu s německým partnerem na úrovni 0,511 bodů a opozice jen na úrovni 0,069 bodů. Radikální opozice (KSČM a SPR-RČS) vnímala motivaci a roli SRN jako expanzivní a perspektivně nebezpečnou; zejména argumenty představitelů SPR-RČS sklouzávaly k rekriminaci SRN jako pokračovatele nacistického státu a pohybovaly se mimo pole „evropské přijatelnosti“. Mainstreamová opoziční ČSSD mimo historické téma naopak deklarovala nekompatibilitu s postoji vlády Václava Klause, nikoli s politikou SRN.

Vyhodnocení německého diskurzu let 1996–1997

Diskurz řečových aktů německých představitelů, jež byly publikovány v *Bulletin des Presseamtes*, ukazuje na obdobnou tendenci jako v českém případě, pokud jde o prezentaci *ČR jako kompatibilního partnera*, ovšem na nižší úrovni, zejména pokud jde o „post-deklarační období“. Jestliže dvouletý průměr 1996–1997 (20 řečových aktů) dosahuje na škále 0–1 průměrně úrovně 0,35, pak tento průměr do března 1997 dosahoval pouze úrovně 0,322. V období březen–prosinec 1997 tento průměr vzrostl na 0,414 na škále (v českém diskurzu 0,599 a bez specifického hlasu V. Klause dokonce 0,712). *Narovnání historických vztahů (podpis deklarace v roce 1997) sehrálo osvobozující roli* ve vnímání partnera.

Zůstává otázka, proč německý diskurz zaostává ve svých hodnotách vnímání partnera za diskurzem českým. Jedno vysvětlení se týká samotné historické agendy: německý diskurz potvrzuje tezi, že vnímání otázek spjatých s minulostí je v česko-německém vztahu výrazně asymetrické (a to i uvnitř SRN): politická shoda na uzavření otázek minulosti neměla při pohledu na ČR tak zásadní význam, jako tomu bylo na druhé straně. Protože německá politická elita vnímala řešení otázky historické zátěže vždy spíše jako *Pflichtübung* (povinnost), bylo pro ni její řešení důležitým, ale nikoli formativním aktem.⁶ Německá politická elita tedy vnímala ČR jako subjekt v dvouletém průměru 1996–1997 na úrovni 0,288 (na škále 0–1), přičemž *zesíleně byla subjektivita ČR prezentována právě v průběhu jednání o deklaraci* (leden 1996–březen 1997 na úrovni 0,305). Naopak, po podepsání deklarace a věcném uzavření témat minulosti na úrovni nejvyšší politické prezentace ČR jako subjektu v řečových aktech německé politické elity poklesla na úroveň 0,256 škály. Hlavním kritériem pohledu na ČR jako objekt či subjekt se zjevně stala *agenda transformační a integrační* (přijetí ČR do NATO a EU).

Pokud se představitelé SRN vyjadřovali k roli Německa, zdůrazňovali roli partnera/pomocníka (např. „traktor hospodářského vývoje“⁶⁷) zemí střední/východní Evropy, případně advokáta (Kinkel, 1996). Nejčastěji zmiňovaným motivem pro rozvoj vztahů s ČR a zeměmi střední/východní Evropy byl morální závazek (zmíněn cca 22krát) a nutnost zajistit bezpečnost, stabilitu a dobré vztahy (zmíněn v cca 19 případech). Nejméně desetkrát lze vysledovat v řečových aktech zájem (zejména ekonomický).

Tabulka č. 1: Diskurz v letech 1996–1997

	exekutiva		parlament		vláda v parlamentu		opozice v parlamentu	
	ČR	SRN	ČR	SRN	ČR	SRN	ČR	SRN
kompatibilita druhé strany	0,45	0,35	0,322	0,518	0,511	0,418	0,069	0,619
ČR jako subjekt	x	0,28	x	0,672	x	0,559	x	0,785
role SRN	primus	pomocník, advokát	28,57 % snaha o hegemonii*	advokát	primus	advokát	66,6 % snaha o hegemonii; 33,3 % primus	0
motivace SRN	nutnost, zájem	morální, nutnost, zájem	31,43 % nutnost, zájem; 28,57 % expanze*	morální aspekty 40 %; nutnost 57 %; zájem 2,8 %	zájem, nutnost	morální 30 %; nutnost 65 %; zájem 5 %	66,66 % expanze, 33,33 % nutnost	morální 53 %, nutnost 46 %

* Zbytek do 100 % se nevyjádřil.

Kritérium konsenzu a evropské přijatelnosti v koncepci národního zájmu

Klíčovou debatou v německém Spolkovém sněmu byla (stejně jako v případě ČR) rozprava o česko-německé deklaraci, která se ve Spolkovém sněmu konala 30. 1. 1997.⁸ Vezmeme-li v úvahu vyjádření hlavních představitelů všech politických stran, dosáhl celkový průměr v pohledu na ČR jako na kompatibilního partnera úrovně 0,518 (na škále 0,0–1,0). Průměr vládních stran přitom činil 0,418 a opozice 0,619. Celkový průměr v pohledu na ČR jako na subjekt mezinárodních vztahů dosáhl úrovně 0,672. Průměr vládních stran (CDU, CSU a FDP) přitom byl 0,559 a stran opozice 0,785.

Na rozdíl od české parlamentní politiky, převládá v německém parlamentu konsenzus: vztahy s ČR byly zjevně součástí národního zájmu, jehož kontury byly v zásadě jasně definované: politické strany se shodly v základních přístupech k ČR, vybočovala pouze část CSU. Německé levicové strany byly v pohledu na historické narovnání s ČR jednotné a vnímaly východního souseda pozitivněji než vláda.

Na německý diskurz o ČR lze uplatnit kritérium „evropské přijatelnosti“; **vybočení představuje menšinový proud restaurativní politiky**, který se neúspěšně snažil znovu otevřít otázky poválečného odsunu. Evropskou nepřijatelnost těchto požadavků prokázaly postoje Evropské komise a Evropského parlamentu, které v dekretch prezidenta Beneše neshledaly překážku pro přijetí ČR do EU.

„Deset let poté“: posílení systémové diferenciacie**Vyhodnocení diskurzu české exekutivy 2007**

Diskurz české exekutivní elity (vládní strany a prezident, celkem 26 dokumentů, opublikovaných v řadě *Dokumenty* 1–12/2007, MZV ČR) se v roce 2007 k Německu vyjadřoval jak přímo, tak v obecnějším kontextu **mírné zlepšení vnímání SRN jako kompatibilního partnera**: na rozdíl od let 1996–1997 dosahuje český vládní diskurz hodnoty 0,534.

Hlavním polarizačním tématem byl nový německý aktivismus v EU a tedy především snaha německého předsednictví EU v roce 2007 zachránit podstatu Evropské ústavní smlouvy. Vedlejším, nicméně rovněž profilovým tématem se stala **otázka amerického projektu protiraketové obrany**. Snížila se naopak pozornost věnovaná historickým otázkám.

Kritérium konsenzu a evropské přijatelnosti v koncepci národního zájmu
Vnitřní rozdělení exekutivy se týkalo téměř výhradně ODS.

Jestliže prezident Klaus vnímal Německo jako kompatibilního partnera na úrovni 0,3 bodu a poslanec EP Jan Zahradil na úrovni 0,06 bodu, vystupoval premiér Topolánek k SRN jako k převážně blízkému partnerovi (0,68 bodu). Navíc prezident nabádal občany k bdělosti vůči snaze německého předsednictví řešit otázku EÚS (Klaus, 2007a). Tím se *de facto* blížil hranici „evropské přijatelnosti“, protože nepsaným, zato všeobecně dodržovaným zvykem je, že představitelé členských zemí EU deklarují (alespoň na oficiální úrovni) podporu předsednické zemi. Ve svém programovém projevu o české zahraniční politice, předneseném 28. října, varoval navíc před „nastolováním otázky poválečného uspořádání“ v „nikoli nevýznamných politických kruzích“ v Německu a Rakousku (Klaus, 2007b).

Mezi alternativami *primus inter pares* a hegemon ovšem naprostá většina řečových aktů celým kontextem vychází z **vnímání Německa jako sice nejsilnější země EU, ale nikoli jako hegemonu**. V nepřímých náznacích se ale objevuje obava z případného nástupu Německa do hegemonní role v projevech poslance Zahradila, do jisté míry i prezidenta Klause.

Pokud jde o postoje opozice, lze za výraz významné normalizace vztahů s Německem považovat skutečnost, že Německo jako téma téměř absentovalo v politicky profilových parlamentních debatách, a to nehledě na jeho předsednictví v EU. I představitelé KSČM se k Německu vyjadřovali velmi málo. V interpelaci k otázce nasazení ozbrojených sil v Afghánistánu se poslanec Grebeníček dokonce opakovaně obracel k německé politice jako pozitivnímu příkladu.⁹

Vyhodnocení diskurzu německé exekutivy 2007

První viditelnou změnou německého diskurzu (30 vyhodnocovaných dokumentů, publikovaných v *Bulletin des Presse – und Informationsamtes*) představuje fakt, že se Česká republika v řečových aktech německých představitelů téměř neobjevuje. Pojem „Tschechien(Česko)“ a/nebo „tschechisch* (česk*)“ se v politicky relevantních projevech vládních představitelů zmiňuje jen dvakrát, všechny ostatní dokumenty se vztahují k regionu střední/východní Evropy jako celku („Mittel*/„střední“). V tomto širším kontextu se **míra vnímání ČR jako partnera politicky kompatibilního s německou**

politikou prakticky zdvojnásobila a dosáhla v průměru úrovně 0,866. Rovněž míra vnímání ČR (regionu) jako subjektu a tedy svébytného aktéra vzrostla více než dvakrát a dosáhla v průměru úrovně 0,681.

Oba údaje naznačují, že se pohled na českou stranu posunul do roviny „evropské normality“, což jednak znamená, že se v oficiálním diskurzu rozdíly v politických přístupech fakticky netematizují. To se ovšem v analyzovaných projevech objevilo pouze jednou, a to v náznaku a v obecné rovině (Steinmeier, 2007).¹⁰ Jednak se *německá politika naučila v české politice odlišovat menšinový euroskeptický proud* od proudů ostatních, včetně obecně atlantického. Rozdíl mezi hodnocením kompatibility ČR (0,866) a pohledu na ČR jako na subjekt mezinárodních vztahů („pouze“ 0,681) naznačuje, že nepřiznaný nesoulad brzdí rozvoj vztahů s ČR jako partnerem při řešení problémů.

Mezi prvky motivace, které lze z řečových aktů představitelů exekutivy vyvodit, převládají na rozdíl od diskurzu let 1996–1977 pozitivně definované zájmy (rozvoj Evropy, hospodářská motivace, sektorální zájmy) a na druhém místě zůstává nutnost (překonání minulosti a rozdělení Evropy). Role SRN ve vztahu k zemím SVE se zvláště nedefinuje.

Kritérium konsenzu a evropské přijatelnosti v koncepci národního zájmu

Odkazy na ČR v německém parlamentu byly velmi nesystematické a je nemožné zařadit je do přehledné tabulky (viz níže) a zhodnocení si vyžaduje pouze posouzení textové.

Dvě témata dominovala debatám, v nichž ČR vystupovala jako subjekt – vztah k EÚS a k americkému protiraketovému projektu. K oběma tématům se ve vztahu k ČR vyjadřovala převážně opozice, která zároveň kritizovala vlastní vládu. Politika ČR byla v těchto projevech vnímána jako převážně nekompatibilní.

*Bez rozdílu všechny opoziční strany (ale i někteří koaliční poslanci) otevřeně a opakovaně odmítali způsob, jakým se česká (a polská) politika postavila k americkému projektu protiraketové obrany na svém území.*¹¹ Zelení a Levice navíc považovali samotný projekt jako takový za nepřijatelný.

V otázce reformy EÚS byl zdrženlivý postoj ČR v rozporu s názorem všech politických stran s jedinou výjimkou – Levice: ta EÚS odmítala jako kapitalistický a militaristický projekt a výhrady české politiky konstatovala s jistým pochopením.¹²

Tabulka č. 2: Diskurz v roce 2007

	exekutiva		parlament		vláda v parlamentu		opozice v parlamentu	
	ČR	SRN	ČR	SRN	ČR	SRN	ČR	SRN
kompatibilita druhé strany	0,534	0,866	0,583	0	0,75	0	0,5	0
ČR jako subjekt	x	0,681	0	0		0		0
role SRN	14,28 % možnost hegemoniální ambice	0	primus*	0	primus*	0	primus*	0
motivace SRN	14,28 % možnost hegemoniální ambice	zájem, nutnost	0	0		0		0

* Nepřímý vyjádřený názor.

Závěr

Charakter česko-německých vztahů byl ve sledovaném období ovlivněn řadou faktorů. Dynamika jejich vývoje ukazuje, že klesal význam otázek historických a roste naopak význam toho, že SRN představuje nejdůležitějšího účastníka/prostředníka politických a hospodářských aktivit české politiky v Evropě.

Díky úspěšné transformaci a integraci do NATO a EU se zvýšil status ČR. Vzrostla tak i kompatibilita obou zemí, pokud jde jejich potenciál. Tento vývoj působil spolu s normalizací a multilateralizací jako instrument pro odstranění zbytkové vojensko-bezpečnostní obavy z Německa. Normalizace a intenzifikace bilaterálních mezistátních vztahů vytvořily podmínky pro decentralizované a depolitizované pragmatické vztahy na všech úrovních.

Proměnlivý charakter vztahů vůči nadřazenému systému a jeho vedoucí mocnosti ovšem převzal roli, kterou ve vzájemné relaci hrála otázka minulosti a mocenská asymetrie. Potvrzuje se, že *asymetrie ve vztahu dyadických partnerů k nadřazenému mezinárodnímu systému* omezuje rozsah a kvalitu spolupráce a může vést k odcizení. V případě česko-německých vztahů ve sledovaném období šlo v roce 2007 na jedné straně o vazbu k EU (zejména k EUS) a na straně druhé k NATO a jeho hegemonovi – USA.

Hlavní záměrem této studie bylo zaprvé poukázat na hlavní trendy vývoje česko-německých vztahů a zkoumat, nakolik jsou ovlivňovány „řečovým aktem“ politiků, tedy zprostředkováním obrazu a očekávání ve vztahu k druhému partnerovi. Druhý cíl spočíval ve snaze vyvodit z daných výsledků závěry pro formování národních zájmů.

Provedená hermeneutická kvalitativní analýza pomáhá osvětlit vnímání druhé strany v česko-německém vztahu.

Z pohledu německé exekutivní elity se na rozdíl od let 1996–1997 po vstupu do EU (rok 2007) česká strana jeví jako *subjekt*, a to převážně *kompatibilní*. Základem tohoto pozitivního pohledu je existující konsenzus německé politické scény ve vztahu k EU a NATO a také *political correctness* při vyjadřování výhrad vůči členskému státu (a tedy partneru pro vyjednávání zásadních kompromisů) EU a NATO. Německá opozice ovšem reagovala na výkyvy v české evropské a bezpečnostní politice tak, že *de facto* opustila rámec německého konsenzu a začala Prahu tvrdě kritizovat.

V pohledu české exekutivní elity na Německo lze v roce 2007 doložit převládající pohled na SRN jako kompatibilního partnera, jenž má roli jednoho

z vůdčích aktérů EU a NATO. Od vstupu do EU v roce 2004 byl ovšem oslaben konsenzus české exekutivní elity ve vztahu k finalitě EU a k bezpečnostní politice (protiraketová obrana USA). V této situaci menšinový proud české exekutivní elity zaujal vůči SRN obrannou pozici a nepřímou prezentoval roli SRN jako potenciálně hegemonní. Důsledkem byly výkyvy v přístupu k SRN, které se odrážely i v kvalitě (méně v intenzitě) vzájemného vztahu na vysoké politické úrovni.

Pro obě strany platí, že pokud vztahy s druhou stranou nepředstavují aktuální problém, jsou subsumovány pod region (německý pohled na ČR) a pod EU (český pohled na SRN). Pozitivní specifika partnera mají omezenou možnost se projevit – kompatibilita české a německé politiky je limitována výraznými výkyvy na české straně i strukturálními rozdíly (SRN zastupuje zájmy velkých zemí v EU, teprve hledá svou polohu ve vojensko-strategických otázkách; ČR má omezený potenciál).

Z hlediska koncepce národního zájmu (Kratochvíl, 1. kapitola) lze učinit závěr týkající se především významu konsenzu. Vývoj vztahů i českého diskurzu ukazuje, že česká politika byla úspěšná tehdy, když byla schopna jasně formulovat jednotnou politickou linii a tedy definovat národní zájem. Potvrdil to především proces historické normalizace vztahů se SRN: Praha byla schopna vyjednat s německým partnerem přijatelný kompromis, jenž umožnil uzavřít politickou část kontroverzní historické agendy.

Naopak rozpad českého společenského konsenzu (vztah exekutiva–opozice) a dokonce i exekutivního konsenzu (vztah vláda–prezident) neumožňuje plně využít potenciálu česko-německých vztahů (viz ostrá kritika – projev nekompatibility – ze strany německé opozice v roce 2007; vládní kruhy se k české pozici veřejně kriticky nevyjadřovaly). Výkyvy české politiky sice německá oficiální místa nekomentují, je nicméně zřejmé, že nesoulad omezuje vnímání ČR jako subjektu a tedy partnera v řešení mezinárodních problémů a posilují přístup k ČR jako objektu německé politiky.

Poznámky:

¹ Rozdělení české politiky do ideových proudů se opírá o model, zpracovaný in Drulák (2006a), a dále rozvinutý in Drulák–Kořan–Růžička (2008), 139–152, zde zejm. 146–148.

² Viz Poslanecká sněmovna parlamentu ČR (1997). Vyhodnocení postojů politických stran viz sekce o diskurzu let 1996–1997.

³ Preambule usnesení obsahuje vyjádření: „vzdvihující pozitivní význam Česko-německé deklarace a v ní vyjádřenou vůli nezatěžovat budoucnost politickými a právními otázkami pocházejícími z minulosti“. Usnesení Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR k dekretům prezidenta republiky, 24. 4. 2002.

⁴ Koopmann, Martin (2007), zde s. 235–237.

⁵ Poslanecká sněmovna parlamentu ČR (1997).

⁶ Lze jen spekulovat o tom, že neochota české strany dohodnout se na principech vztahů v této oblasti by formativní význam pro vztah k partnerovi zřejmě získala – viz peripetie vztahu s polskou politikou v době vlády bratří Kaczyńských.

⁷ Viz Kohl, 1997.

⁸ Deutscher Bundestag, 1997.

⁹ Vystoupení Miroslava Grebeníčka (2007).

¹⁰ „...některým evropským sousedům, kteří stále ještě očekávají změny v textu, říkám toto: V případě, že tuto šanci v Evropě propásneme, další se hned tak neobjeví“ (Steinmeier, 2007).

¹¹ Viz Vystoupení Guido Westerwella (FDP), Oskara Lafontaine (Die Linke) a Renate Künast (Bündnis 90/Die Grünen), 2007; Merkel, 2007.

¹² Viz Vystoupení Alexandra Ulricha (Die Linke), 2007.

Příloha

Analytický rámec vyhodnocování řečových aktů

Kvalitativní obsahová hermeneutická analýza se zaměřuje na obsah řečových aktů a hledá jejich společné prvky a jejich změny v předem definovaném souboru dokumentů a v časovém úseku. Texty jsou kódovány podle analytického rámce, který sleduje sémantické a pragmatické textové prvky, jež mají přesně definovatelný význam. Snaží se určit četnost výrazů/vyjádření, jež přímo určují nebo nepřímo naznačují, jak jeden partner hodnotí partnera druhého a jakou (jestli vůbec) motivaci oba partneři připisují německé politice. Hodnocení řečových aktů je samozřejmě do značné míry subjektivní, proto se analytický rámec snaží rozčlenit téma do několika oblastí a na základě nich text posuzovat. Při analýze německých textů se vyděluje sedm tematických oblastí. První tři oblasti dávají ve svém výsledku odpověď na otázku o vnímání České republiky jako *objektu/subjektu* německé politiky a zda je ČR vnímána jako partner *kompatibilní/nekompabilní* (ČR jako objekt a zdroj ohrožení; ČR jako subjekt a „šance“ pro německou politiku; ČR jako partner *kompatibilní/nekompabilní*). Následující čtyři oblasti charakterizují *motivaci* německé politiky ve vztahu k ČR (morálně/historický závazek vůči ČR a obětem války, vč. závazku vůči sudetským Němcům; nutnost zajistit bezpečnost a stabilitu; pozitivní zájem o rozvoj vztahů; očekávaný vliv a role SRN). V prvních dvou oblastech se sčítá četnost přímých a nepřímých vyjádření na dané téma a hodnotí se na škále 0–1. Například při otázce, zda konkrétní řečový akt/dokument hodnotí ČR jako objekt (0) nebo subjekt (1), analýza zjišťuje, kolikrát je ČR přímo nebo nepřímo (v rámci skupiny zemí) zmíněna v první nebo druhé roli. Jestliže např. ve vystoupení Klause Kinkela na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě (5. 3. 1997) byla ČR jako objekt zmíněna dvakrát a jako subjekt jednou, pak je ČR vnímána jako subjekt na úrovni 0,33 škály mezi 0 a 1, neboli asi ze 33 %. Při posuzování motivace se pak uvádí převažující poměr vyjádření, naznačujících motivaci německé politiky. V případě analýzy českých řečových aktů se postupuje analogicky, ovšem analýza se ptá na pohled na Německo ne jako na objekt/subjekt, ale pouze jako na partnera *kompatibilního/nekompabilního* a na jeho *roli* (první mezi rovnými, nebo alternativně jako hegemon). Motivace je měřena podobně jako v případě analýzy německých řečových aktů.